

ҲОЗИРГИ ЗАМОН ЭКОЛОГИК МУАММОЛАРИНИНГ ЭПИДЕМИОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ

Йулдошева Нозима Обиджон кизи

EMU UNIVERSITY Даволаш иши 3 курс талабаси

ИЛМИЙ РАҲБАР:

ИЖТИМОИЙ ФАНЛАР КАФЕДРАСИ АССИСТЕНТИ

ЭШТЕМИРОВ.А.Н.

Тирик организмлар ва уларнинг жамоаларининг ўзаро ва атроф-муҳит билан ўзаро таъсири жуда нозик "субстанция" бўлиб, табиий-иқлим ва антропоген омиларнинг доимий таъсири остида бўлади.

Аммо айнан шу хусусият техноген хавф омиларига самарали мослашиш имконини бермайди, чунки бу таъсир нафақат доимий равишда ўзгариб туради, балки атроф-муҳитга кириб келаётган бегона кимёвий моддаларнинг доимий ортиб бораётган миқдори туфайли ҳам яққол намоён бўлади.

Шунга қарамай, инсон ўзининг табиатга салбий таъсирини тўғрилаши, ҳатто айрим ҳолларда уни тўхтатиши мумкин. Бинобарин, цивилизация ривожланишининг ҳозирги босқичида табиатни биринчи навбатда инсоннинг ўзидан қутқариш ва унинг атроф-муҳитга таъсирининг турли жиҳатларини баҳолаш ва тегишли профилактика чора-тадбирларини ишлаб чиқиш зарур.

Инсоннинг табиатга таъсири унинг кўп асрлик ҳаёти давомида амалга оширилади. Шунга қарамай, 1740-1780 йилларда Англияда бошланган ва кейинчалик Европанинг бошқа мамлакатлари ва АҚШга тарқалган саноат инқилоби бу жараённинг фаоллашувининг шартли нуқтаси ҳисобланади.

Бу инқилоб аграр иқтисодиётдан машиналашган ишлаб чиқариш устун бўлган индустриал жамиятга ўтишни белгилаб берди. Табиатга кучли таъсир кўрсатиш билан боғлиқ цивилизация ривожланишининг ҳозирги даврининг бошланиши ХХ

асрнинг ўрталарига тўғри келади ва илмий-техник тараққиёт даври билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, у индустриал жамиятнинг постиндустриал жамиятга айланиши билан боғлиқ. XX асрда турмуш тарзини ва бизни ўраб турган дунёни ўзгартирган энг ёрқин илмий ютуқлар рўйхатини эслаш кифоя. Ушбу рўйхатга лазер, нефть, электр энергияси, атом энергияси, компьютер, полиэтилен каби замонавий цивилизация ютуқлари, шунингдек, иккита соф тиббий ютуқ - антибиотиклар ва вакцинопрофилактика киритилган. Бироқ, афсуски, бу муваффақиятларнинг барчаси бир вақтнинг ўзида одамлар саломатлигига таҳдид солаётган экологик муаммоларнинг кучайишига олиб келди.

Бундай энг муҳим экологик муаммолардан бири атроф-муҳитнинг техноген ифлосланиши бўлиб, у илмий-техник тараққиётнинг ажралмас қисми бўлиб, аҳоли саломатлигига бевосита таъсир кўрсатади. Ушбу таъсирнинг экологик оқибатлари кўлами тобора ортиб бормоқда ва оқибатлари энг ҳалокатли бўлиши мумкин. Маълумки, атроф-муҳитга антропоген омилларнинг турли хил таъсирини ўрганиш вақт ўтиши билан энг муҳим масалалардан бири бўлиб, бундай тадқиқотнинг якуний мақсади инсоннинг яшаш муҳитини муҳофаза қилиш ва яхшилашдир. Бу ерда шуни таъкидлаш керакки, "атроф-муҳитнинг техноген ифлосланиши ва соматик патология" муаммоси махсус адабиётларда батафсил кўриб чиқилган ва алоҳида далилларга муҳтож эмас. Бироқ, ҳозирги кунга қадар фан-техника тараққиёти билан боғлиқ бўлган табиатдаги экологик ўзгаришларнинг ҳам организм, ҳам популяция даражасида юқумли патологиянинг намоён бўлишига таъсири муаммоси етарлича ёритилмаган. Фақат сўнгги йилларда атроф-муҳитнинг антропоген техноген ифлосланишининг оммавий юқумли касалликларнинг юқумли ва эпидемик жараёнларининг намоён бўлишига таъсири бўйича умумлаштирилган нашрлар пайдо бўлди.

Кўриб чиқилаётган муаммони умумлаштирилган ҳолда баҳолашга киришар эканмиз, шуни таъкидлаш лозимки, агар илгари эпидемик жараён (ЭП) асосан жамоавий иммунитет ҳолати билан тартибга солинган бўлса, эндиликда атроф-муҳитнинг бегона бирикмалар билан ифлосланиши таъсирида кўзғатувчиларнинг

сунъий равишда ўзгартирилган биологик фаоллиги ва одамлар организмнинг ҳолати каби мутлақо янги омиллар эпидемиологик майдонга чиқмоқда. Бироқ, XX аср охиридаги илмий адабиётларда атроф-муҳитнинг саноат ифлосланишининг инфекцион жараённинг намоён бўлишига таъсири фақат бир қатор эндоген инфекциялар (пневмониялар, бронхитлар ва бошқалар) учун нисбатан асосли асослаб берилган. Юқумли (юқадиган) деб аталадиган инфекциялар учун илгари фақат грипп ва ЎРВИ билан касалланишнинг кўпайиши экологик вазиятнинг ёмонлашиши билан боғлиқ эди, бунга юқумли патологиянинг ушбу шакллари оммавийлиги ва ўрганилаётган ҳодисалар (саноат ифлосланиши - атмосфера ҳавоси - нафас олиш аъзолари касалликлари) ўртасидаги аниқ сабаб-оқибат алоқаси ёрдам берди.

Бизнинг фикримизча, юзага келган вазият шу билан боғлиқ бўлиши мумкинки, илгари эпидемиология ишлаб чиқариш омилларининг аҳоли саломатлигига таъсирини ўрганишни гигиенага "бериб қўйган," шунга қарамай, улар юқумли патологияни ўрганишни эпидемиологларнинг ваколати деб ҳисоблаб, ўз фаолият соҳасига қабул қилмаган. Бундай номувофиқлик шунга олиб келдики, кўриб чиқиладиган муаммо ўзининг амалий ва назарий кўринишида фақат вақт ўтиши билан ҳал қилина бошланди. Эпидемиологик тадқиқотларнинг асосий предмети касалланиш эканлигини ҳисобга олган ҳолда, унинг табиий ривожланишида экологик жиҳатдан қулай ва ноқулай ҳудудлардаги қиёсий ҳаракатини, яъни вакцинопрофилактикани ҳисобга олмаган ҳолда кўриб чиқамиз. Чунки бундай ёндашувда аҳолининг касалланиши асосан инфекцион-иммунологик муносабатлар ва экологик омиллар таъсирига боғлиқ бўлади.

Тақдим этилган материал табиий муҳит деградацияси ва аҳоли саломатлигининг ёмонлашувида экологик таркибий қисмнинг кучайиши ҳақида умумлаштирилган хулоса чиқариш имконини беради. Популяция даражасида бу эпидемик жараённинг замонавий эволюциясига ҳисса қўшадиган янги фаол хавф омилларининг шаклланиши, яъни глобаллашув жараёнлари билан чамбарчас боғлиқ

бўлган илмий-техник тараққиётнинг кўриниши бўлган атроф-муҳитнинг техноген ифлосланишида намоён бўлади.

Янада хусусийроқ хулосаларни қуйидаги асосий қоидаларга келтириш мумкин:

- атроф-муҳитнинг техноген ифлосланиши инфекция, эпидемик ва вакцинация жараёнларининг ривожланишида мустақил хавф омили ҳисобланади;
- экологик босимнинг юқумли касалликларнинг клиник-эпидемиологик кўринишларига салбий таъсири ЖЕнинг беқарорлашуви, инфекция жараённинг оғирлашуви, шунингдек, вакцинопрофилактиканинг иммунологик ва эпидемиологик самарадорлигининг пасайишида, айниқса, мавжуд тақвим бўйича эмланган болалар аҳолисида амалга оширилади.

Эпидемик жараённинг клиник-эпидемиологик кўринишларида аниқланган ўзига хос хусусиятларни экологик ноқулай шароитларда яшовчи ва (ёки) ишловчи аҳолида юқумли касалликлар бўйича хавф гуруҳларини шакллантириш ва терапияни танлашда, шунингдек, саноат минтақалари болаларида вакцинопрофилактика стратегиясини танлашда ҳисобга олиш зарур.